

NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

FOR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.

CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

Senere fundne Indskrifter. III.¹

Lister og Mandals Amt.

48. Austad.

Literatur. Utrykt. Indberetninger til Universitetets Oldsagsamling fra Konservator Helge Gjessing, fra November 1912 (med Skitse af Gravfeltet) og Februar 1914, i Oldsagsamlingens Arkiv.

Grundlag for Behandlingen. Undersøgelse af Originalen.

Tegninger. Autotypi af Fotografier — af to Eksemplarer af Brakteaten —, tagne af Fotograf Væring.

I Januar 1911 modtog Universitetets Oldsagsamling fra Lensmanden i Nes og Hitterø Johan Tjørsvaag Melding om et Fund af Oldsager paa Gaarden Austad (Matr. Gaards-Nr. 102)² i Nes Herred, Flekkefjord (eller Nes og Hitterø) Præstegjæld, Lister og Mandals Amt. Fundet, som blev indsendt til Universitetets Oldsagsamling, bestod, foruden af Vaaben fra Vikingetid, af 6 Guldbrakeater og en flad Fingerring af Sølv. Senere indkom ogsaa en Guldring. I Begyndelsen af December samme Aar foretog Konservator Helge Gjessing en Undersøgelse paa Fundestedet. Herom har han meddelt følgende i sin Indberetning til Universitetets Oldsagsamling:

»Gaarden Øvre Austad ligger paa en kolle 2 à 3 km. øst for byen Flekkefjord i en dalsænkning, som gaar i retningen ø—v. Oppe paa toppen av denne kolle ligger en del hauger, de fleste i bakkeheldet nord for Andreas Nielsens gaard«

1) Af de følgende Indskrifter, som er fremkomne efter Sophus Bugge's Død, er Magnus Olsen Eneudgiver.

2) Dette Gaardnavn er skrevet *Oudstad* 1594. 1600, *Oustad* 1619. 1668. 1723. Dets gamle Form kan ikke med Sikkerhed bestemmes (**Alvisstadir* eller **Audastadir* eller S sammensætning med et andet med *Aud-* begyndende Personnavn); se Norske Gaardnavne IX S. 212, 320.

(Matr. Gaards-Nr. 102, Brugs-Nr. 9). »Mens . . . den sidst fundne guldring blev optat ca 40 m. nord for nævnte gaard, blev brakteaterne, sølvringen og vaabnene fundet omtrent i samme afstand i bakkehældet i vest. Paa ingen av stederne var der nu eller hadde der været spor efter nogen haug, og fundene var blit gjort ved at man spadet og hakket op jorden og rensset den for sten. Vaabnene blev fundet ca 3 m. nord for brakteaterne og sølvringen og har intet med dette fund¹⁾ at gjøre.

Oparbeidningen av jorden paa findestedet var forlængst tilendebragt og alle sten fjernet, da jeg kom dit, saa det kunde ikke konstateres hvordan brakteaterne var nedlagt, om der oprindeligg hadde været en haug eller hustomt paa stedet eller om de likefrem var blit gjemt bort mellem stenene. Efter finderens beretning synes det sidste mest rimelig. Han hadde gravet sten op med en spids hakke og derunder var det ene guldstykke efter det andet kommet frem i lyset.

For at søke at bringe større klarhet over forholdet blev fire av haugene høiere oppe i bakken gjennomgravet, men uten noget-somhelst resultat. De var smaa og ubetydelige (diameter 4—5 meter), ujevne i formen og dertil bare og helt urørt. Fundet blev nogen næsten helt bortrustede jernsmuler, litt jernslag og en del

kul, men ingen karakteristisk oldsaksform. Et tidligere i 1873—74 indkommet fund²⁾ viser derimot yngre jernalder, idet der [bl. a.] blev fundet en hammer, et bor, en spydspids av den tids former (Kristiania Oldsagsaml. nr. 6622, 6623, 6789).

Om brakteaterne er at merke: Alle 6 bærer samme præg, men er noget forskjellige med hensyn til størrelse og kant-ornering. Denne bestaar for de 4 mindstes vedkommende av likebenede triangler med toppunkterne utad og indi et ophøiet punkt. Paa de to største dannes den av liggende tolinjede kors, som adskilles fra hverandre ved en vertikal linje. I vinklerne mellem korsarmene er et ophøiet punkt. Paa alle skilles kant-orneringen fra det egentlige billede ved en ophøiet punktlinje. Stemplet viser venstre side av et firfotet dyr og derover et menneskehode, som hviler direkte paa dettes ryg. Hodets haar er ikke todelt, men ombøiet en gang bak i nakken, dog uten nogen utstikkende flig. Dyret har horn og holder tungen ret utstrakt. Fra underkjæven og ned til forbenet gaar en dobbelt konturlinje, som kanskje kan tydes som et skjeg. Laarene er pæreformet. Benene som kun sees paa forsiden, er begge rettet fremover og viser saaledes dyret gaaende i pasgang. Halen er kort og busket. Fra dets mule og op mot menneskehodets haar gaar en svak siksaklinje og mellem benene staar runerne ↑ X.

¹⁾ [Man gjør vistnok riktig i at betrakte Brakteaterne og Sølvringen som to forskjellige Fund. Dette Spøragsmaal faar dog ingen Betydning for Brakteaternes Datering eller for Opatningen af Brakteat-Fundets Karakter.]

²⁾ Universitetets Oldsagsaml. nr. 6618—6623 samt 6789 (Aarsberetning for Foreningen til norske Fortidsminde-merkens Bevaring 1873 s. 79, 1874 s. 63 f.). Afbildninger Norske Oldsager 424 (Brynesten) og Aarsber. 1873 fig. 30 (Hammer).

Skjønt præget paa alle 6 brakteater er det samme, er stemplingen ikke like heldig paa alle. Særlig er linjerne i dyrets forparti paa 3 av dem blit urene, som det synes, ved overstempling. Ellers er at merke at en av brakteaterne paa baksiden er blit lappet ved hjælp av to paasmeltede tynde guldplater. Paa en anden er nedenfor hempen likesaa paaloddet en liten guldplate, men denne er regelmæssig formet og dertil orneret med et triangulært dannet av indtrykte punkter.

Skulde de nyfundne brakteater henføres til en av de grupper B. Salin har opstillet i sin avhandling om »de nordiska guldbrakteaterne« (i *Antiquarisk Tidsskrift för Sverige XIV*) maatte det være til den »svensk-norska afdelingen« (tabel IX, jfr. s. 54 ff.). De bedste og mest karakteristiske av brakteaterne som hører til denne gruppe er fundne i Smaalenene, i Vermland, Dalsland og Vestergötland, mens man finder utløpere av den i Lister og Mandals amt, i Nordre Trondhjems amt, i Södermanland, Östergötland, Småland, Gotland og Skåne.«

Ifølge H. Schetelig's »Arkeologiske tidsbestemmelser« (i dette Værks Bd. III) S. 56 er Austad-Brakteaten¹⁾ omtrent fra samme Tid som Aagedal-Brakteaten (Nr. 11), d. v. s. fra Midten af 6te Aarh. Foruden til Aagedal-Brakteaten, som ligeledes stammer fra Vest-Agder, slutter Austad-Brakteaten sig i Tid nær til Indskriften (Nr. 17) paa Benstykket fra Ødemotland (»fra Tiden henimod Midten af 6te Aarh.«, Schetelig S. 40), som stammer fra det nærliggende Landskab Jæderen. Denne Nærhed baade i Tid og Sted med Ødemotland-Indskriften fortjener Opmærksomhed ved Indskriftens Tolkning.

Om Betydningen af de to Runer $\uparrow X$, som læses paa Austad-Brakteaten, giver ingen af de øvrige urnordiske Indskrifter noget direkte Vink. En Sammenligning af Austad-Indskriften med de andre Brakteat-Indskrifter fører ikke engang til et sikkert Resultat med Hensyn til Spørgsmaalet, om de to Runer skal læses fra højre mod venstre, $t g$, eller fra venstre mod højre, $g t$.

Men om der saaledes ingen sikre Holdepunkter gives ved Indskriftens Tolkning, vil det dog være nyttigt at klargjøre for sig, hvorvidt Runerne paa Austad-Brakteaten frembyder Overensstemmelser med andre urnordiske Runeindskrifter, først og fremst da med saadanne, som staar nær baade med Hensyn til Sted og til Tid. Det viser sig da, at Austad-Indskriften uden Vanskelighed finder sin Plads indenfor en mindre Kreds af urnordiske Indskrifter, hvortil ogsaa de tidligere nævnte Indskrifter paa Aagedal-Brakteaten og Ødemotland-Benstykket hører.

Jeg sigter her til den Gruppe af magiske Runeindskrifter fra Danmark og Sydvest-Norge, i hvilke Runen $\uparrow t$ spiller en betydelig Rolle. Blandt disse fortjener Indskriften paa Lindholm-Benstykket (Skaane) særlig Opmærksomhed.

¹⁾ Skjønt Brakteaten er funden i flere Eksemplarer, bruger jeg dog Entalsformen »Austad-Brakteaten« derom, idet der ved denne Benævnelser tages Hensyn til det for alle Austad-Brakteater fælles Præg.

Paa den ene af Lindholm-Benstykkets Sider er indridset en længere magisk Indskrift, bestaaende af Runer, som (naar bortsees fra de 3 sidste Runer *alu*, d. e. Værn, jfr. Bd. I S. 163 f., 429) sikkert tør opfattes som tryllekraftige Tegn uden egentlig sproglig Betydning. Disse Runer er følgende: **ƒ a** skrevet 8 Gange, **Y R** og **† n** skrevet hver 3 Gange, ***ƒ M N** ***b m u** (én Gang hver)¹⁾ og **† t** skrevet 3 Gange. Det er ikke tilfældigt, at det, foruden **† n** (hvorom se nedenfor Anm. 3), netop er Runerne **a**, **R** og **t**, som optræder sammen i saa stort Antal. Runerne **ƒ** og **†** bærer Navne, som tillige er Gudenavne: **ƒ a** hed i urnordisk Tid **ansur*, hvilket svarer til oldn. *áss* »Aas, en af Æserne«, og **† t** havde et Navn, som svarede til oldn. *Týr*. Man synes ogsaa at kunne pege paa Grunden til, at Runen **Y** optræder som Tryllerune ved siden af de hellige Runer **ƒ** og **†**. Denne Runes Navn var i Urnordisk **algir* m. »Elg«; men Sproget havde ogsaa et andet Ord **algir*, fem., »Helligdom, Værn« (beslægtet med gotisk *alhs* »Tempel« og urnord. *alu*), som har efterladt sig Spor i norske Stedsnavne. Saaledes kunde Runen **Y** læses ikke blot som **algir* »Elg«, men ogsaa som **algir* »Helligdom, Værn«, og i den sidstnævnte Betydning kunde **Y** være brugt som Tryllerune²⁾.

Runerne **ƒ**, **Y** og **†**, som paa Lindholm-Benstykket er skrevne flere Gange sammen, er her anvendte med forstærket hellig Betydning. I den 3 Gange gjentagne *Tý*-Rune **†** synes at ligge en 3 Gange gjentagen Nævnelse af Guden *Ty*, og hermed kan sammenlignes et Sted i *Sigrdrífumál* (Str. 6), hvor det siges, at man ved Indridningen af »Seierruner« (*sigrúnar*) skal »nævne to Gange *Ty*« (*nefna tysvar Tý*, hvor *Talordet* danner Allitteration med Gudenavnet). Ved den 8 Gange gjentagne magiske **ƒ**-Rune (som har tilsvarende i en islandsk *kvennagaldur* fra langt senere Tid)³⁾ har Runeristeren enten tænkt paa én enkelt Aas eller paa alle Æserne underét, snarest det sidste, eftersom en Nævnelse af »*Ty* . . . og (alle de andre) Æser« i Lindholm-Indskriften vilde danne en mærkelig Parallel til *Grímnismál* Str. 42:

*Ullar hylli
hefr ok allra goða
hverr es tekr fyrstr á funa.*

Vi skal nu gennemgaa de øvrige — danske og sydvest-norske — Runeskrifter, i hvilke Runen **†** med magisk Anvendelse forekommer. Først kommer vi da til den sjællandske Brakteat-Indskrift Nr. 57 hos Stephens.

- 1) Læsningen **-nnn•bmu-** (altsaa 3 **n**-Runer og en ubestemmelig Rune i Bruddet foran **b**, ikke, som man tidligere læste, **-nnbmu-**) skyldes Sven Söderberg (Brev af 17/3 1894 til Professor Fr. Löffler, som velvillig har gjort mig bekendt med dettes Indhold). Da jeg i Marts 1915 havde Anledning til at undersøge Lindholm-Indskriften i Original, kunde jeg helt slutte mig til Söderberg's Opfatning.
- 2) Jfr. Aarbøger 1907 S. 30 ff.; Valby-amulettens runeindskrift (Chr.a Vid.-Selsk. Forhandl. 1907. No. 6) S. 7 f.; Hedenske kultminder i norske stedsnavne I (Vid.-Selsk. Skrifter, II. 1914. No. 4) S. 265 ff.
- 3) Árnason, *Íslenzkar þjóðsögur* I S. 449: *risti eg fér | æsi átta, | nauðir níu*. (Her er ogsaa Tale om 9 Runer af Navnet *nauðr*, d. e. Nød, Tvang. Med disse 3 × 3 **n**-Runer kan sammenlignes de 3 magiske **n**-Runer paa Lindholm-Benstykket.)

Denne Indskrift har et Eksempel paa den Eiendommelighed, at en magisk Rune helt eller delvis er skreven med flerdobbelte Rids. Det er nemlig ikke nødvendigt i magisk Hensigt at gjentage hele Runen, saaledes som Tilfældet er med \mathfrak{F} , \mathfrak{T} , \mathfrak{Y} og \mathfrak{I} paa Lindholm-Benstykket; men ofte nøiede man sig med at skrive en Runes Kviste med saa mange Rids, som man ønskede Runen gjentagen. En saadan Rune har nu Brakteaten Nr. 57 tilsidst efter den egentlige Indskrift:

hariuha haitika farauisa gibu auja \mathfrak{H} .

Dette har jeg (Aarbøger 1905 S. 286, 1907 S. 33 ff.) tolket saaledes:

»Jeg heder Hariuha, han som forstaar sig paa Ulykke(runer) (oldn. *enn *fárvísi*, omtr. = *enn bólvísi*). Jeg giver Lykke, (d. e. jeg lader — ved tryllekraftige Runer — Lykke blive tildel)¹.

auja, skrevet med Runetegnet $\mathfrak{+}$ (med horisontal Tværstreg) for j, har jeg identificeret med auja paa Brakt. Nr. 67 fra Skodborg. Dette har Sophus Bugge og Th. von Grienberger uafhængig henført til den Stamme, som danner 1ste Led i got. *awi-liup* »Tak«, og hvormed udenfor Germansk bl. a. lat. *avēre* og Ønske- eller Tiltaleordet *avē* er beslægtet. Med den sidste Forsker oversætter jeg auja paa Skodborg-Brakteaten ved $\chi\acute{\alpha}\tau\omega$, idet jeg slutter mig til hans Formodning, at det er et Substantiv i Akkus. Ental Intetkjon, styret af et udeladt Verbum. Efter den sjællandske Brakteat underforstaar jeg paa Skodborg-Brakteaten Verbet gibu »(jeg) giver«. Paa Skodborg-Brakteaten er auja gjentaget 3 Gange, hver Gang med Tilføielse af Mandsnavnet alawin i Vokativ.

En lignende Gjentakelse af et tryllekraftigt Ord møder vi ogsaa paa Brakt. Nr. 57, nemlig i Indskriftens sidste Rune, \mathfrak{T} med 3 Par parallele Kviste. Denne Rune har uden Tvivl den samme Betydning som den 3 Gange gjentagne \mathfrak{T} -Rune paa Lindholm-Benstykket, d. v. s. en tredobbelt Nævnelser af Guden Ty's Navn. Den synes saaledes ligefrem at kunne tjene som Bevis for den Opfatning, at Dobbelt-ridsning af en Runes Træk har svaret til en Gjentakelse af Runen og saaledes har fundet Sted i magisk Hensigt for at øge Runernes Kraft.

Her bør vi fæste os ved en eiendommelig Overensstemmelse mellem Brakt. Nr. 57 og Austad-Brakteaten. Denne sidste bærer Indskriften $\mathfrak{T} \mathfrak{X}$, d. v. s. de to Runer, hvis Navne i Urnordisk har havt Betydningerne henholdsvis »Ty« og »Gave« (*gibu). Disse to Runer kan da ligefrem være at læse som Gudenavnet Ty i Forbindelse med et Ord (gibu), hvilket efter sin Lydform enten kan være Substantivet »Gave« (oldn. *gjef*) eller Verbet »(jeg) giver« (oldn. *gef*). De samme to Ord gjenfindes paa Brakt. Nr. 57: gibu (auja) \mathfrak{H} . Det kan da synes, som om Austad-Brakteatens Indskrift direkte belyses ved Brakt. Nr. 57. I saa Fald er t g (Austad) tænkt som Gudenavnet Ty og en stærkt forkortet Formel, som indeholder Ordet gibu, »(jeg) giver«, mulig at udfylde med Veiledning i gibu auja. Jeg indrømmer imidlertid, at min Tolkning af Indskriften paa Brakt. Nr. 57 ikke er sikker (jfr. ovenfor Anm. 1). Derfor opstiller jeg alternativt som en Mulighed, at Runerne t g skal tolkes: »Ty. Gave«. I sidste Tilfælde bliver kanske g(ibu) snarest at sammen-

¹ Eller: »Gave. Lykke«. Jfr. i det følgende.

ligne med *lapu* i flere Brakteat-Indskrifter (Nr. 19, 24, 99), d. e. oldn. *lōð*, »Indbydelse«, ifølge Bugge (Arkiv VIII S. 20) at forstaa som »Tegn paa Velvilje«, »Kjærlighedsgave«.

Det kan efter denne tiltalende Forklaring af Austad-Indskriften synes overflødigt at gaa videre i Omtalen af magiske Indskrifter, hvor Runen \uparrow (med flere parallelle Kviste) forekommer. Imidlertid er det vigtigt, at vi har klart for os den geografiske Fordeling af disse Indskrifter, og jeg vil derfor ikke undlade at omtale her de to Brakteat-Indskrifter Nr. 28 og 30 fra Overhornbæk ved Randers, Jylland, saa meget mere, som den sidste af disse mulig indeholder baade en magisk fremhævet \uparrow -Rune (med dobbeltridsede Kviste) og Ordet »Gave« (skrevet *gwu*, af Bugge, Aarbøger 1905 S. 254 f. opfattet som *g(i)wu*, ældre **gibu* »Gave«). Den anden af Overhornbæk-Indskriftene har foruden to saadanne \uparrow -Runer ogsaa to \uparrow -Runer med 3 Kviste. Derved minder den om den skaanske Lindholm-Indskrift, hvor Grupper av magiske \uparrow - og \uparrow -Runer spiller en fremtrædende Rolle.

Til den anden Side minder den jyske Brakteat-Indskrift Nr. 28 ogsaa stærkt om Ødemotland-Indskriften fra Jæderen, som én Gang har \uparrow med to Par parallelle Kviste (Rune b 3) og én Gang \uparrow med 3 Par parallelle Kviste (Rune b 16) og desuden \uparrow (Rune b 18) med 7 parallelle Kviste. Derved danner denne Brakteat et Bindeled mellem Skaane (Lindholm) og Sydvest-Norge.

Paa et andet Sted¹⁾ har jeg i Lindholm-Indskriftens Nævnelser af »Ty og (alle de andre) Æser« fundet en Veiledning til at tolke Runerne b 16—18 *tia* paa Ødemotland-Benstykket. Med *tia* synes et nyt Afsnit at begynde, idet der foran *t* staar en liden lodret Streg oppe i Linjen, sandsynlig et Skilletegn. Efter min Formodning er *tia*, ligesom de magiske Runer paa Lindholm-Benstykket, tryllekræftige Runer; de staar udenfor den egentlige Indskrift og danner et Afsnit for sig. (Foran gaar *fpi* »[han] skrev« [se Bd. I S. 254 f.], og efter følger *rdnūu*, som jeg [Aarbøger 1907 S. 40] har tolket *r(a)d r(n)nuu*, d. e. *rād rīnō* »raad Runerne!«) *ti* er mulig at opfatte som de to første Runer i Guden Ty's urnordiske Navn, og den følgende \uparrow -Rune med 7 Kviste synes, ligesom de 8 \uparrow -Runer i Lindholm-Indskriften, at angive en kraftig Anraabelse af Æserne.

Paa denne Tolkning af tryllekræftige Afsnit paa de efter sit hele Udstyr nærstaaende Benstykker fra Lindholm og Ødemotland (nedskreven i Begyndelsen af 1906) har jeg saa senere grundet min Opfatning af Runeindskriften paa en Trænagle, som Sommeren 1906 blev fremdragen af Gruset under Urnes gamle Stavkirke i Sogn. Denne Indskrift er skreven med de yngre Runer og henføres af Bugge til 9de Aarh. Efterat Bugge²⁾ havde tolket Indskriftens første Del *uiiumix* som *wīju-mex* »(jeg) vier for mig«, foreslog jeg (Aarsberetn. 1907 S. 161 ff.) at forstaa det derpaa følgende Afsnit *trak*, som omgives af Skilletegn, og hvis Runetræk (i magisk Hensigt) er ridsede dobbelt, paa følgende Maade: Runerne *trak* synes direkte at maatte sammenstilles med *tia* paa Ødemotland-Benstykket. I begge

1) Aarbøger 1907 S. 39 f., jfr. Aarsberetning for Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevarelse 1907 S. 167 ff.

2) Aarsberetning 1907 S. 175 ff.

Indskrifter er det lille af 3 helt eller delvis dobbeltridsede Runer ved en liden Streg over Linjen skilt fra et foregaaende Verbum (»skrev« Ødemotland, »vier for mig« Urnes), som hvis Objekt tør underforstaaes »de følgende Trylleruner«. Første Rune er i begge de magiske Afsnit den samme, sandsynlig **t**, med hellig Betydning. Hvis nu **ti** rigtig er opfattet som de to første Runer i Guden Ty's Navn, ligger det overmaade nær at tolke **tr** som *t(u)r*, d. e. *Týr* (jfr. *maþr* i Cod. reg. af den ældre Edda Side 8 r L. 13 skrevet **Y** med overskrevet *r*). Efter Indholdet bliver Overensstemmelsen mellem **ti a** og **tr k** fuldstændig, om man i **k** (Tegn for **k** eller **g**) søger et Ord for »Guder«. Her vil man da allerførst tænke paa oldn. *god* i Flertal. Altsaa **tr k** = *Týr ok god*, d. e. »Ty og (alle de andre) Guder«; jfr. *Ullar* . . . *allra goða* i den ovenfor anførte Strofe af Grímnismál.

Saa langt var jeg naaet ved min Behandling af disse Indskrifter i 1908. Nu kommer Austad-Indskriften og føier sig saa at sige af sig selv ind paa sin Plads, indholdsmæssig ligesaavel som geografisk og kronologisk, i den ovenfor fremførte Kjæde af danske og sydvest-norske magiske Runeindskrifter paa løse Gjenstande. Ved Urnes-Nagles Indskrift kan der synes at være banet en Vei for at tolke **tg** paa Austad-Brakteaten som »Ty og (alle de andre) Guder«. Geografisk indordnes denne Indskrift, som stammer fra Vest-Agder, mellem de danske »Ty-Indskrifter« og den jæderske Ødemotland-Indskrift; til nær Nabo har den Aagedal-Indskriften, hvis Runeforbindelse **tiad** (som ogsaa optræder paa en jysk Brakteat, Stephens Nr. 79 = Nr. 101) ikke synes at kunne skilles fra **tia** paa Ødemotland-Benstykket¹). Hvad dens kronologiske Stilling angaar, er den væsentlig samtidig med »Ty-og-Æser-Indskrifterne« (Lindholm o. s. v., Aagedal?, Ødemotland) og danner en etpar Aarhundreder ældre Modsvarende til Nagle-Indskriften fra Urnes i Sogn, Vest-Norge.

Her er vi da naaet til en anden Mulighed for Austad-Indskriftens Tolkning, som lader sig forsvare ligeoverfor den først antydede: »Ty. Gave« (eller: »Ty. Jeg giver —«). Sikkert tør jeg ikke vælge mellem disse to Tolkninger. Den først begrundede har unegtelig det Fortrin, at den bygger paa en Læsning af de to Runer, hvorefter disse faar den samme Lydværdi som den, deres Navne indeholder.

Valget mellem disse to Tolkninger af den hele Indskrift er dog af forholdsvis liden Betydning sammenlignet med det, hvori begge Tolkninger stemmer overens, og hvorved et virkeligt Resultat kan betragtes som indvundet. Hvordan man end tolker den hele Indskrift, tør det ansees som evident, at Austad-Indskriften skal føies som et nyt Eksempel til den allerede lange Række af danske og sydvest-norske »Ty-Indskrifter«. Derigjennem finder vi en ny Bekræftelse af det Forhold, at Danmark (Skaane, Øerne og Jylland) og — sekundært — Sydvest-Norge i den ældre Jernalder har været det egentlige Ty-Område: Stedsnavnenes og Runeindskrifternes Vidnesbyrd stemmer her paa en mærkelig Maade overens.

Som baade Axel Olrik og jeg paa Grundlag af Stedsnavne har fremholdt, har Ty som offentlig dyrket Hovedgud i Danmark indtaget en lignende Plads som Ull i Sverige og Norge²). Som en Udløber fra den danske Ty-Dyrkelse er et

¹ Jfr. Aarsberetning 1907 S. 169 Anm. 1.

² Se Hedenske kultminder I S. 69, 196 f. og den der citerede Litteratur.

mindre sydvest-norsk Omraade at betragte, hvor man finder Stedsnavne sammensatte med Ty. Et sikkert saadant Stedsnavn har man i *Týsnes* paa Tysnesøen (*Njarðarlog*) i Søndhordland. Med de jæderske og vest-egdske Runeindskrifter Vidnesbyrd om, at Ty i Runemagien har indtaget en fremtrædende Plads indenfor det sydvest-norske Kystomraade, hvorover Veien har gaaet fra Danmark til de efter al Sandsynlighed sydfra indvandrede Horders Land¹⁾, stemmer det særdeles vel overens, at man netop paa Vest-Agder møder etpar Eksempler paa et Stedsnavn, som kan føres tilbage paa en gammel Form **Týsland* (eller **Tísland*, med samme forhistoriske Lydudvikling i Gudenavnet som indenfor det nærliggende danske Omraade). Disse Eksempler er: *Tisland* i Laudal, *Titland* i Kvaas og *Titland* i Fede (først nævnte i Kilder fra c. 1590). Vistnok er det, som O. Rygh har fremholdt, formelt muligt at forklare *Tisland*, *Titland* af **Teitsland*, sammensat med Mandsnavnet *Teitr*. For Bugges Udledning af **Týsland* (se Norske Gaardnavne IX S. 101, jfr. 251, 282) taler imidlertid den Omstændighed, at en saadan S sammensætning af et Gudenavn med *land* er ganske naturlig i denne Landsdel (Vest-Agder eller Lister og Mandals Amt), hvor vi bl. a. finder 3 *Frøysland* og 2 *Bórslund*, medens det vilde være paa-faldende, om det sjeldne Mandsnavn *Teitr* skulde forekomme hele 3 Gange i S sammensætning netop med *land*.

1) Jfr. Slutningsafsnittet i Behandlingen af Fløksand-Indskriften (Nr. 51).